

სამართალი და პოლიტიკა

ბრალდებული სისხლის სამართლის პროცესში

გივი აბაშიძე,

სამართლის დოქტორი

ბათუმის შოთა რუსთაველის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

რეზიუმე

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია ბრალდებულის, როგორც სისხლის სამართალწარმოების ცენტრალური ფიგურის და ერთ-ერთი აქტიური მონაწილის ცნება, პირის ბრალდებულად ცნობის სამართლებრივი საფუძვლები და წესები, ბრალდებულის საპროცესო უფლებები და მოვალეობები, მისი ადგილი სისხლის სამართლის პროცესში.

გადმოცემულია ბრალდებულის დაკავების, დაკითხვის საპროცესო წესები და უმთავრესი უფლებები – დაცვის უფლების საკითხები და სამართლებრივი გარანტიები.

Summary

An Accused in the Legal Procedure

The present work deals with the concept of an accused as one of the central figures and one of the active participants in the criminal law processing, as well as the legal principles and rules of pleading a person guilty, procedural rights and duties of the accused and its place in criminal law process.

The present work considers the procedural rules of detaining and interrogating an accused and the legal guarantees and the issues of the chief right – the right of defending.

* * * * *

საქართველოს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსისათვის, განსხვავებით ადრე მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობისაგან, რომელიც პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე ბრალდებულს სხვადასხვა სტატუსს ანიჭებდა, ლოგიკური ნაბიჯია ბრალდებულის ერთიანი დეფინიციის ჩამოყალიბება.

თუ ადრე მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიხედვით ბრალდებულის ფიგურა სისხლის სამართლის პროცესში ჩნდებოდა პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანის მომენტიდან და მანამდე ის სარგებლობდა ეჭვმიტანილის სტატუსით, ახალმა საპროცესო კოდექსმა, ერთიანი გამოძიების სისტემაში გაუმართლებლად მიიჩნია განსხვავება ეჭვმიტანილს, ბრალდებულს და განსასჯელს შორის,

რომელიც კანონპროექტის ავტორთა აზრით ეყრდნობოდა მხოლოდ ფორმალურ დადგენილებას ან/და საქმის საგამოძიებო ორგანოდან სასამართლოში გადასვლას — არსებითი უფლებრივი ცვლილებების გარეშე.

საკითხი, თუ რამდენად მართებულია ბრალდებულის საპროცესო სტატუსის ამგვარი გადგენილება, რომლის თაობაზე სისხლის საპროცესო ლიტერატურაში სხვადასხვა ავტორის მიერ არაერთი საპირისპირო მოსაზრება იქნა გამოთქმული და რასაც ნაწილობრივ ვეთანხმები, ცალკე კვლევის და მსჯელობის საგანს წარმოადგენს.

ბრალდებული სისხლის სამართლის პროცესის ცენტრალურ ფიგურაა, რადგან სისხლის სამართლებრივი დევნა მის მიმართ წარმოებს და ამის შედეგად პროცესის სხვა მონაწილეებთან შედარებით ყველაზე დიდი ზიანი მის ინტერესებს ადგება. სწორედ ამიტომ, იგი ყველაზე მეტი საპროცესო გარანტიებით უნდა სარგებლობდეს და განსაკუთრებულად დიდი ეკავოს სისხლის სამართლის პროცესში.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-19 ნაწილში განმარტებულია ბრალდებულის ცნება, რომლის თანახმად, ბრალდებული არის პირი, რომლის მიმართაც არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ მან ჩაიდინა საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაული.

ბრალდებულის ცნების ამგვარ განმარტებასთან დაკავშირებით ვეთანხმები იურიდიულ ლიტერატურაში მეცნიერთა მხრიდან გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ მოცემული განმარტება არასრულფასოვანია და საჭიროებს განვრცობას.

მიგვაჩნია, რომ მხოლოდ დასაბუთებული ვარაუდის არსებობა არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ პირი ჩაითვალოს ავტომატურად ბრალდებულად და მიენიჭოს მას ბრალდებულის საპროცესო უფლებები, რადგან დასაბუთებული ვარაუდი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-11 ნაწილის თანახმად იმ ფაქტების ან ინფორმაციის ერთობლიობაა, ანუ წარმოადგენს იმ სავალდებულო მტიცებულებით სტანდარტს, რომლის საფუძველზეც უნდა მოხდეს დანაშაულის შესაძლო ფაქტის დადგენა, საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარება, პირის ბრალდებულად ცნობა ან/და აღკვეთის ღონისძიების გამოყენება.

აქედან გამომდინარე, ჩვენი აზრით სწორი იქნებოდა ბრალდებულის ცნების დასაბუთებული ვარ-

აუდის ფორმულირების გაფართოება და შემდგენა-ირად ჩამოყალიბება: ბრალდებული არის დასაბუთებული ვარაუდის საფუძველზე სათანადო უფლებამოსილებით აღჭურვილი ორგანოს თანამშრომლის მიერ დაკავებული ან პროკურორის შესაბამისი დადგენილებით ბრალდებულად ცნობილი პირი.

ამ პოზიციას ამყარებს ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, რომლის თანახმად პირი ბრალდებულის სტატუსით და შესაბამისი უფლებებით სარგებლობს დაკავებისთანავე ან ბრალდებულად ცნობისთანავე (თუ ის არ დაუკავებიან).

ამდენად, პირის დაკავება ან ბრალდებულად ცნობა (თუ ის არ დაუკავებიან) სისხლის სამართალწარმოებაში წარმოშობს ახალი სუბიექტის — ბრალდებულის მონაწილეობას. ამ მომენტიდან ბრალდებულს უჩნდება უფლებათა მთელი რიგი კომპლექსი, რომელიც აძლევს მას საშუალებას სისხლის სამართლის პროცესში გამოხატოს და დაიცვას თავისი უფლებები და ინტერესები. ამავე დროს მას უჩნდება ვალდებულებებიც. თავის მხრივ ბრალდებულის მიმართ მოვალეობები უჩნდება სახელმწიფო ორგანოებს და იმ თანამდებობის პირებს, რომლებმაც კანონით უნდა უზრუნველყონ ბრალდებულის უფლებების რეალიზაციის შესაძლებლობა და საჭიროების შემთხვევაში გაუწიოს მას სათანადო დახმარება.

საქართველოს სსსკ-ის 169-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, პირის ბრალდებულად ცნობის საფუძველია გამოძიების სტადიაზე შეკრებილ იმ მტკიცებულებათა ერთობლიობა, რომლებიც საკმარისია დასაბუთებული ვარაუდისათვის, რომ ამ პირმა დანაშაული ჩაიდინა. ბრალის წაყენებისათვის საკმარისი საფუძვლის არსებობისას პროკურორი უფლებამოსილია გამოიტანოს დადგენილება პირის ბრალდების შესახებ, ანუ პირის ბრალდებულად ცნობა ხდება მისთვის ბრალის წაყენების გზით.

პირის დაკავება და მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ დადგენილების გამოტანა, რაც როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ მისთვის ბრალდებულის სტატუსის მინიჭების საფუძველია, უნდა მოხდეს კანონით დადგენილი წესების დაცვით. ეს ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნულისათვის საჭიროა სახეზე იყოს შესაბამისი იურიდიული საფუძველი და დადგენილება პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესახებ გამოტანილი იქნას მაშინ, როცა საპროცესო წესების დაცვით შეგროვილი და შემოწმებული მტკიცებულებები მიუთითებს იმაზე, რომ სწორედ ამ, კონკრეტული პირის მიერ არის ჩადენილი ქმედება, რომელიც შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს.

ბრალი, როგორც წესი წაყენება უშუალოდ ბრალდებულს, რომელსაც გადაეცემა პროკურორის დადგენილება ბრალდების შესახებ, ბრალდებულის უფლებებისა და მოვალეობების თანდართული ნუსხით. თუ ბრალდებული სარგებლობს ადვოკატის მომსახურებით, ამ უკანასკნელს უფლება აქვს

დაესწროს ბრალის წაყენების პროცედურას.

დანაშაულის ჩამდენი პირი არცთუ იშვიათად, დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ემალება სამართალდამცავ ორგანოებს და თავს არიდებს საგამოძიებო ორგანოში გამოცხადებას. იმისათვის, რომ მსგავს შემთხვევებში გამოძიების პროცესს და მართლმსაჯულების განხორციელებას ხელი არ შეეშალოს, კანონი ითვალისწინებს ბრალის წაყენებას ბრალდებულის ადვოკატის მეშვეობით.

სისხლის სამართლის საპროცესო კანონის მიხედვით ბრალდების მხარე სთავაზობს ბრალდებულს ან მის ახლო ნათესავს ადვოკატის აყვანას და განუსაზღვრავს ამისათვის გონივრულ ვადას. თუ აღნიშნულ ვადაში იგი არ აიყვანს ადვოკატს, მაშინ ბრალდებულს სავალდებულო წესით დაენიშნება ადვოკატი, რომელსაც შემდგომ პროკურორი ან მისი დავალებით გამოძიებული გააცნობს დადგენილებას ბრალდების შესახებ, რაც ჩაითვლება ბრალის წაყენებად.

მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად დაკავების მომენტში, ან თუ დაკავება არ ხდება - ბრალდებულად ცნობისთანავე დაუყოვნებლივ, ასევე შემდგომი ნებისმიერი დაკითხვის წინ ბრალდებულს მისთვის გასაგებ ენაზე უნდა ეცნობოს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული რომელი დანაშაულის ჩადენაში არსებობს მის მიმართ დასაბუთებული ვარაუდი, მას უნდა გადაეცეს დაკავების ოქმის, ან თუ ის არ დაუკავებიან - ბრალდების შესახებ დადგენილების ასლი. ამასთან, უნდა ეცნობოს, რომ მას აქვს უფლება ადვოკატზე, დუმილისა და კითხვებზე პასუხის გაცემისაგან თავის შეკავების უფლება, უფლება არ დაიბრალოს დანაშაული, რომ ყველაფერი რასაც იგი იტყვის, შესაძლებელია მის წინააღმდეგ იქნას გამოყენებული.

დაკავების და ბრალდებულად ცნობის მომენტში პირის ამგვარ ინფორმირებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს.

როგორც აღინიშნა, დაკავებისას პირს ზეპირად ატყობინებენ ბრალდების შესახებ და შემდგომ გადასცემენ დაკავების ოქმსაც, სადაც სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული დანაშაულია მითითებული, რომლის ჩადენაშიც არის იგი ბრალდებული.

სწორედ, როგორც ბრალდებულის უფლება, რომ მას როგორც დაკავების, ისე ბრალდებულად ცნობისთანავე განემარტოს რა დანაშაულის ჩადენაში არსებობს მის მიმართ დასაბუთებული ვარაუდი, ადვოკატის არჩევის და ყოლის, გადაეცეს დაკავების ოქმი, თუ არ დაუკავებიან — ბრალდების შესახებ დადგენილების ასლი და ასევე სსს კოდექსის 38-ე მუხლით გათვალისწინებული ყველა სხვა უფლებები წარმოადგენს უმთავრეს გარანტიას, რომელიც უზრუნველყოფს უდანაშაულობის პრეზუმფციის მოქმედებას. მას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მაშინაც, როცა ბრალდებული აღიარებს მის მიერ ჩადენილ დანაშაულს და მზადაა ითანამშრომლოს გამოძიების ორგანოებთან.

აქედან გამომდინარე ბრალდებულის ცნება არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქოს სამართლებრივ სახელმწიფოში ბრალდებული იყოს მხოლოდ სახელმწიფო იძულების ობიექტი. რა თქმა უნდა გარკვეულად ბრალდებული სახელმწიფო იძულების ობიექტია, რადგან მან უნდა

ითმინოს მთელი რიგი საპროცესო იძულების ღონისძიებები საკუთარი ნებისა და სურვილის გარეშე (მაგალითად, წინასწარი პატიმრობა, სხეულიდან ნიმუშის აღება და ა.შ.), მაგრამ სამართლიანი პროცესის პრინციპის არსი სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ ბრალდებულს, როგორც პროცესის აქტიურ სუბიექტს უნდა გააჩნდეს თავისი კონსტიტუციური უფლებებისა და ინტერესების დასაცავად ფართო შესაძლებლობები, რათა ზემოქმედება მოახდინოს პროცესის მინდინარეობასა და მის შედეგებზე, რაზედაც ზემოთ ვისაუბრეთ.

მიზანშეწონილად მიმაჩნია ცალკე გამოვყოთ ბრალდებულის თვითინკრინაციისაგან დაცვია პრივილეგია, კერძოდ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება, რაც სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარე ბრალდებულის უფლებებს შორის უმნიშვნელოვანესია და რომელიც პირდაპირ არის აღიარებული სსს კოდექსის მე-15 მუხლში, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი.

ამ ნორმის თანახმად, არავინ არ არის ვალდებული, ჩვენება მისცეს საკუთარი თავის ან სხვა პირთა წინააღმდეგ, რომელთა წრეც განისაზღვრება სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ დაკავების მომენტში ან, თუ დაკავება არ ხდება, — ბრალდებულად ცნობისთანავე, დაუყოვნებლივ, ასევე ნებისმიერი დაკითხვის წინ ბრალდებულს უნდა ეცნობოს, რომ მას აქვს დუმილისა და კითხვებზე პასუხის გაცემისაგან თავის შეკავების უფლება, და ასევე უფლება, არ დაიბრალოს დანაშაული.

ამ უფლებიდან გამომდინარე, როცა ბრალდებული ირჩევს დუმილის უფლებას და უარს ამბობს ჩვენების ან განმარტებების მიცემაზე, ეს არ შეიძლება შეფასდეს მისი ბრალეულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებად.

ზოგადად, სსს კოდექსის მე-15 მუხლის თანახმად ბრალდებულს მაშინაც კი, როდესაც არ სარგებლობს დუმილის უფლებით მაინც არ გააჩნია ვალდებულება, ილაპარაკოს სიმართლე. ამდენად, საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება გამოიწვევს ბრალდებულის პასუხისმგებლობას ცრუ ჩვენების მიცემისათვის.

ბრალდებულის დაცვის უფლების მთავარი გარანტია სისხლის სამართლის პროცესში, სხვა უფლებებთან ერთად არის ბრალდებულის მიერ ადვოკატის არჩევისა და ყოლის, ასევე მის მიერ არჩეული ადვოკატის ნებისმიერ დროს შეცვლის უფლება, რაც ასევე გარანტირებულია საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-3 პუნქტით და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტით. აქ, მთავარია აგრეთვე ბრალდებულის უფლება დაენიშნოს ადვოკატი სახელმწიფოს ხარჯზე, თუ მას არ გააჩნია ადვოკატის აყვანის მატერიალური საშუალება.

დაკითხვის რეალური უზრუნველყოფის მიზნით ბრალდებულს, როგორც პროცესის აქტიურ სუბიექტს უნდა ჰქონდეს გონივრული ვადა და საშუალება დაცვის მომზადებისათვის, გააჩნდეს შესაძლებლობა, ჯეროვნად და ეფექტურად დაიცვას თავი წარდგენილი ბრალდებებისგან.

საპროცესო კანონით აკრძალულია ბრალდებულისა და მისი ადვოკატის ურთიერთობაზე ისეთი შეზღუდვების დანერგვა, რომლებიც ხელს შეუშლის დაცვის სათანადოდ

განხორციელებას.

ადვოკატის ყოლა ბრალდებულის უფლებაა და არა ვალდებულება. მას ადვოკატის მომსახურების გარეშეც შეუძლია დამოუკიდებლად განახორციელოს თავისი ინტერესების დაცვა, რისთვისაც ბრალდებულს უნდა მიეცეს საკმარისი დრო და საშუალება.

აქედან გამონაკლისი წარმოადგენს ე.წ. სავალდებულო დაცვის შემთხვევა, როდესაც ბრალდებულს უფლება არ აქვს უარი თქვას ადვოკატის მომსახურებაზე.

ადვოკატს ირჩევს და იყვანს ბრალდებული, ან ბრალდებულის ნების გათვალისწინებით - მისი ახლო ნათესავი ან სხვა პირი. გამომძიებელს, პროკურორს, მოსამართლეს უფლება არ აქვთ რეკომენდაცია გაუწიონ რომელიმე ადვოკატს. ბრალდებული და ადვოკატი თავიანთ ურთიერთობებს აწესრიგებენ შეთანხმების საფუძველზე.

რა თქმა უნდა ბრალდებული არ არის ვალდებული დაამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა, მაგრამ მას უფლება აქვს გააკეთოს ეს და ამისათვის გამოიყენოს ყველა კანონიერი საშუალება.

იმისათვის, რომ ბრალდებულმა მოახდინოს მისი უფლებების დაცვის რეალიზება, მან უნდა იცოდეს თუ რაში ედება მას ბრალი და ქონდეს საშუალება მისი სურვილის შემთხვევაში მისცეს შესაბამისი ორგანოებს ჩვენება წაყენებული ბრალდების შესახებ.

ბრალდებული მისი უფლებების რეალიზაციას დაცვაზე ახდენს როგორც პირადად, ისე დამცველის მეშვეობით. ამიტომ, ბრალდებულს რომელსაც ალკვეთის ღონისძიების სახით შერჩეული აქვს პატიმრობა, არ უნდა იქნას შეზღუდული დამცველთან შეხვედრის უფლებით, რადგან თვით კანონი უზრუნველყოფს ბრალდებულის შეხვედრის გარანტიას მის დამცველთან.

ბრალდებულის მიერ დაცვის უფლებით სარგებლობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გამოძიების ეტაპზე, სადაც ადვოკატი დიდ როლს თამაშობს მტკიცებულებების მოპოვებასა და სასამართლო განხილვისათვის მომზადებაში.

სწორედ მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპიდან გამომდინარე და შეჯიბრებითი პროცესის პირობებში გამოძიების ეტაპზე შეკრებილ მტკიცებულებებს აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა სასამართლოს მიერ საბოლოო გადამწყვეტილების მიღებისათვის, რადგან მოსამართლე დამოუკიდებლად ვერ ატარებს სასამართლო გამოძიებას და ეყრდნობა მხარეთა მიერ წარმოდგენილ და გამოკვლეულ მტკიცებულებებს.

ამიტომ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მოთხოვნებიდან გამომდინარე აუცილებელია სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისთანავე (დაკავების მომენტში, ან თუ დაკავება არ ხდება, - ბრალდებულად ცნობისთანავე), ასევე ნებისმიერი დაკითხვის წინ ბრალდებულს დაუყოვნებლივ ეცნობოს ადვოკატის ყოლის უფლება.

ბრალდებულს დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, უფლება აქვს როგორც დამოუკიდებლად, ასევე ადვოკატის მეშვეობით ჩაატაროს ალტერნატიული საგამოძიებო მოქმედებები, კანონიერად მოიპოვოს და წარადგინოს მტკიცებულება კანონით დადგენილი წესით; მოითხოვოს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება და გამოითხოვოს მტკიცებულება, რომელიც

საჭიროა ბრალდების უარსაყოფად ან პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებლად; მონაწილეობა მიიღოს მისი ან/და მისი ადვოკატის შუამდგომლობებით ჩატარებულ საგამოძიებო მოქმედებაში; მოითხოვოს ადვოკატის დასწრება მისი მონაწილეობით ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების დროს, რაც ერთხელ კიდევ ადასტურებს იმ გარემოებას, რომ სისხლის საპროცესო სამართალში გარანტირებულია პროცესის შეჯობრებითობა და თანასწორობა.

ბრალდებულის მიერ მტკიცებულებების წარდგენის უფლება ნიშნავს, რომ მას შეუძლია საკუთარი ხარჯით, თვითონ ან/და ადვოკატის დახმარებით მოიპოვოს მტკიცებულება და წარუდგინოს გამოძიების ორგანოს ან პირს როგორც ეს მტკიცებულება, ასევე მის ხელთ არსებული ის საგნები და დოკუმენტები, რომლებსაც მნიშვნელობა აქვს საქმეზე.

ბრალდებულის მიერ მოპოვებულ მტკიცებულებას ბრალდების მხარის მიერ მოპოვებული მტკიცებულების თანაბარი იურიდიული ძალა აქვს. ამასთან, საპროცესო კანონი ბრალდებულს აძლევს უფლებას, რომ იმ მტკიცებულების მოპოვებისათვის, რაზედაც საჭიროა ისეთი საგამოძიებო ან სხვა საპროცესო მოქმედების ჩატარება, რომელსაც თვითონ ან მისი ადვოკატი დამოუკიდებლად ვერ ატარებს, შესაბამისი განჩინების გამოტანის შუამდგომლობით მიმართოს მოსამართლეს გამოძიების ადგილის მიხედვით.

სსს კოდექსის 25-ე მუხლის პირველი და 39-ე მუხლის მეორე ნაწილის თანახმად იმისათვის, რომ გამოძიების ეტაპზე შეჯობრებითობისა და თანასწორობის პრინციპი იყოს უზრუნველყოფილი, მოსამართლე ვალდებულია მხარეებს თავიანთი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დასაცავად შეუქმნას თანაბარი შესაძლებლობები და დახმარება აღმოუჩინოს დაცვის მხარეს მტკიცებულებების გამოთხოვასა და საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარებაში. შუამდგომლობის დაკმაყოფილების შემთხვევაში შესაბამისი მოქმედებას ატარებენ სამართალდამცავი ორგანოები, ხოლო მოსამართლე ვალდებულია მიიღოს ყველა ზომა, რათა ბრალდების მხარისათვის ცნობილი არ გახდეს დაცვის მხარის მიერ მტკიცებულების მოპოვება.

ბრალდებულის დაცვის უფლების მყარი გარანტიაა აგრეთვე, ბრალდებულის უფლება საქართველოს სსს კოდექსით დადგენილ ფარგლებში და დადგენილი წესით გაეცნოს ბრალდების მხარის მტკიცებულებებს, მიიღოს მტკიცებულებისა და სისხლის სამართლის საქმის მასალების ასლები; მონაწილეობა მიიღოს მისი ბრალდების საქმის გამოძიებასა და სასამართლო განხილვაში; დააყენოს შუამდგომლობა და განაცხადოს აცილება; გაეცნოს მხარის მიერ შეტანილ საჩივარს და მასზე გამოთქვას მოსაზრება; გაასაჩივროს გამოძიების მოქმედება პროკურორთან, პროკურორის მოქმედება და გადაწყვეტილება - ზემდგომ პროკურორთან, ხოლო კანონით დადგენილ შემთხვევაში - სასამართლოში.

ეს აუცილებელია იმისათვის, რომ ბრალდებული

დაცული იყოს პროცესის მწარმოებელი პირების თვითნებობისაგან და თავიდან იქნეს აცილებული ამ უკანასკნელთა შეცდომები. ამიტომ ანიჭებს კანონი ბრალდებულს უფლებას გაასაჩივროს გამოძიების, პროკურორისა და სასამართლოს მოქმედებები და გადაწყვეტილებები, ხოლო საქმის არსებითი განხილვის შემდეგ მსჯავრდებულს უფლება აქვს გაასაჩივროს სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი როგორც სააპელაციო, ისე საკასაციო წესით. ამასთან ერთად, ბრალდებული (მსჯავრდებული) უფლებამოსილია, გაეცნოს ბრალდების მხარის მიერ შეტანილ საჩივარს და მასზე გამოთქვას მოსაზრება.

როგორც ჩანს, ბრალდებულს დაცვის ეფექტური განხორციელების მიზნით გააჩნია მთელი რიგი უფლებები. ამასთან, ზემოთ მოყვანილი ჩამონათვალი არ ზღუდავს ბრალდებულს, განხორციელოს ყველა სხვა უფლება, რომელიც მას საქართველოს კანონმდებლობით, მათ შორის საერთაშორისო ხელშეკრულებებით აქვს მინიჭებული.

როგორც წესი, ბრალდებულს უფლება აქვს გამოძიებას მისცეს ნებისმიერი ჩვენება, რომელსაც მისი აზრით მნიშვნელობა აქვს საქმეზე მისი უფლებების დაცვის განხორციელებისათვის. მას შეუძლია გამოძიების ორგანოებს მიაწოდოს ცნობები, რაც ამსუბუქებს მის მიმართ წარდგენილ ბრალდებას.

საჭიროა, ყურადღება მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ბრალდებულის ჩვენებას პირობითად აქვს ორმაგი საპროცესო ბუნება. კერძოდ, ერთი მხრივ არის ცნობა ფაქტზე და გარემოებაზე, ხოლო მეორეს მხრივ ასეთი ჩვენება არის ინტერესთა დაცვის საშუალება.

ამიტომ, ასეთი ჩვენება გამოძიებისათვის საინტერესო ფაქტიური მონაცემების გარდა, შეიძლება შეიცავდეს სხვა აზრს, ვარაუდებს, რაც როგორც აღინიშნა დაკავშირებულია ბრალდებულის დაცვის ინტერესთან. რადგან, ბრალდებულის ჩვენება გამომდინარეობს პირისაგან, რომელიც განსაკუთრებულად არის დაინტერესებული საქმის გარემოებებით და მას არ ეკისრება პასუხისმგებლობა ჩვენებაზე უარის თქმის ან ცრუ ჩვენების მიცემისათვის, შეიძლება მისმა სისწორემ ეჭვი გამოიწვიოს. ამიტომ, ბრალდებულის ჩვენების სისწორე შეიძლება დადგინდეს მხოლოდ სხვა მტკიცებულებებთან ერთობლიობაში მათი კრიტიკული შემოწმებისა და შეფასების შემდეგ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, ბრალდებულის უარი ჩვენების მიცემაზე ან ცრუ ჩვენების მიცემის ფაქტი არ შეიძლება იქცეს მისი ბრალეულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებად, რადგან როგორც ზემოთ აღინიშნა, ჩვენების მიცემა ბრალდებულის უფლებაა და არა მოვალეობა.

თუ ბრალდებულმა უარი თქვა ჩვენების მიცემაზე, მაშინ მისი შემდგომი დაკითხვა იმავე ბრალდების საქმეზე შეიძლება ჩატარდეს მისი თხოვნით და თანხმობით. საერთოდ, კონსტიტუციური ნორმა იმის თაობაზე, რომ არავინ არ არის ვალდებული მისცეს

ჩვენება საკუთარი თავის წინააღმდეგ, ბრალდებულთან მიმართებაში ნიშნავს იმას, რომ ბრალის აღიარებას ექნება იურიდიული ძალა, თუ დაკითხვის ოქმში დაფიქსირებული იქნება ამ ნორმის განმარტება.

ბრალდებულის აღიარება შეიძლება იყოს სრული ან ნაწილობრივი. ბრალდებულს შეუძლია აღიაროს მხოლოდ ზოგიერთი ფაქტი, მოვლენა, უარყოს ქმედების დანაშაულებრივი ხასიითი, ჩათვალოს, რომ მოქმედებდა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში და სხვა.

ბრალდებულის ჩვენება და აღიარება არ შეიძლება განხილული იქნას როგორც პრიორიტეტული, სხვა მტკიცებულებებთან მიმართებაში.

საერთოდ, მართო ბრალდებულის აღიარება არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს გამატიყუნებელ განაჩენს, თუ იგი არ დადასტურდება მისი ბრალეულობის დამადასტურებელი სხვა მტკიცებულებებით.

კერძოდ, ბრალდებულის აღიარება ბრალდების საფუძვლად შეიძლება მიჩნეული იქნას მხოლოდ მაშინ, როცა პირის ბრალეულობა მისი აღიარების გარდა მტკიცდება სისხლის სამართლის სამეში არსებული მტკიცებულებების ერთობლიობით, რისთვისაც საჭიროა ამ ჩვენების შემოწმება და შეფასება სხვა მტკიცებულებებთან მიმართებაში, რათა დადგინდეს ხომ არ არსებობს რაიმე წინააღმდეგობა ბრალდებულის ჩვენებასა და საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებებს შორის. ფაქტიურად, ტარდება ბრალდებულის ჩვენების სხვა მტკიცებულებებთან შედარება, სხვა დამატებითი საგამოძიებო მოქმედებები ამ ჩვენებისა და ბრალდებულის აღიარების რეალობის დასადგენად.

ბრალდებულის აღიარებით ჩვენებას, სისხლის სამართლის საქმეში არსებულ სხვა მტკიცებულებებთან მიმართებაში შემოწმების და შეფასების გარეშე, არანაირი უპირატესობა არ აქვს მაშინაც კი, როცა მის დაკითხვას ესწრება პროკურორი ან დამცველი.

ბრალდებულს სისხლის სამართალწარმოების ყველა სტადიაზე აქვს უფლება გამოიყენოს მისთვის კანონით მინიჭებული უფლებები და დაიცვას თავი ყველა კანონიერი საშუალებებით და ხერხებით.

უმთავრესი საშუალება რა თქმა უნდა არის კანონით მინიჭებული უფლებების გამოყენება. რაც შეეხება სხვა საშუალებებს და ხერხებს - ეს არის ყველაფერი, გარდა კანონით აკრძალული მოქმედებებისა, რომელთა ჩადენისათვის შეიძლება გამოყენებული იქნას პასუხისმგებლობის ესა თუ ის ფორმა. მაგ: ბრალდებულს შეუძლია დაიცვას თავი ბრალდებისაგან პასიური ფორმით, ანუ უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე, არ განაცხადოს შუამდგომლობა, ხელი არ შეუწყოს გამოძიებას მტკიცებულებათა, მათ შორის მისი უდანაშაულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებათა გამოკვლევაში, უარი თქვას მისი უფლებების აქტიურ გამოყენებაზე და სხვა, რაც მისი უფლებაა.

მაგრამ, ბრალდებულს არ შეუძლია არ დაემორჩილოს გამოძიებლის, პროკურორის კანონიერ

მოთხოვნებს, მისი დაცვის მიზნით არ შეუძლია მტკიცებულებათა ფალსიფიცირება, მოწმეებზე და პროცესის სხვა მონაწილეებზე ძალადობის გზით ზეწოლის მოხდენა და ამგვარი ზემოქმედების განხორციელების გზით გამოძიებისათვის ხელის შეშლა და სხვა. როგორც წესი, მტკიცებულებების გაყალბების ან განადგურებისათვის, ასევე ცრუ ჩვენების მიცემაზე მოწმის დაყოლიებისთვის მას დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

როგორც აღინიშნა, ბრალდებულს გააჩნია კანონით გათვალისწინებული მთელი რიგი გარანტიები მისი დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით, რომელთა გამოყენება მისი უფლებაა, მაგრამ ბრალდებულის მიერ თავისი უფლებების გამოყენება ან გამოუყენებლობა საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების მიერ არ შეიძლება შეფასდეს მისი ბრალეულობის დამადასტურებელ მტკიცებულებად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია. თბ. 1995
2. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია
3. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი. თბილისი. 2010
4. სისხლის სამართლის პროცესი. ზოგადი და კერძო ნაწილი, თბილისი, 2008 .
5. სისხლის სამართლის პროცესი. ზოგადი და კერძო ნაწილი, სახელმძღვანელო. საგამომცემლო სახლი „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2012
6. გ. აბაშიძე. დამცველი სისხლის სამართლის პროცესში (წინასწარი გამოძიების და პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვის სტადიაზე). გამომცემლობა – „ინოვაცია“, თბილისი, 2010
7. Петрухин И.Л. Прокурорский надзор и судебная власть. пособие, М. „проспект“, 2001
8. Печников Н.П. Защита прав и свобод личности в уголовном процессе: Монография. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006
9. გ. აბაშიძე. ბრალდება, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის მამოძრავებელი ძალა. ჟურნალი „ინტელექტუალი“, №12, 2009
10. გ. აბაშიძე. ბრალდებულის დაცვის უფლების გარანტიები. ჟურნალი „თემიდა“, №6, 2012
11. <http://mimomxilveli.wordpress.com/> (სამართლის მიმოხილველი ბლოგი)